

Ekokrytyczne odczytania wybranych lektur

Warsztaty

Ecocritical readings of selected books

Workshop

Prowadząca: dr hab. Małgorzata Wójcik-Dudek, prof. UŚ; Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Literaturoznawstwa, ICBEH

Miejsce realizacji: Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu (Republika Czeska)

Data: 4.11.2022

Grupa docelowa: studenci filologii polskiej

Czas realizacji: 60 minut

Cele warsztatów:

Celem spotkania miało być zachęcenie studentów i studentki do projektowania interdyscyplinarnych lekcji języka polskiego poświęconych literaturze i klimatowi w ramach lektury ekokrytycznej. Podczas warsztatów najwięcej uwagi poświęcono twórczości Olgi Tokarczuk, odwołano się także do „Pana Tadeusza” Adama Mickiewicza.

Metody i techniki pracy: elementy wykładu, burza mózgów, mikroanaliza, metoda problemowa, analiza i interpretacja tekstów kultury.

Formy pracy: zespołowa, grupowa.

Środki dydaktyczne: fragmenty tekstów literackich oraz inne teksty kultury.

*The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe
This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.*

The V4 Humanities Education for the Climate. Diagnoses – Best Practices – Recommendations [HEC]

Literatura:

- Bachórz J., *O „zwierzyńcu” Adama Mickiewicza (rekonesans wstępny)*. W: *Literacka symbolika zwierząt*. Red. A. Martuszevska. Gdańsk 1993.
- Barcz A., *Realizm ekologiczny. Od ekokrytyki do zookrytyki w literaturze polskiej*. Katowice 2016.
- Bińczyk E., *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Warszawa 2018.
- Czapliński P., *Ekokrytyka*. W: *Literatura i jej natury. Przewodnik ekokrytyczny dla nauczycieli i uczniów szkół średnich*. Red. P. Czapliński, J. B. Bednarek, D. Gostyński. Poznań 2017.
- Domańska E., *Humanistyka ekologiczna*. „Teksty Drugie” 2013, nr 1–2.
- Fiedorczyk J., *Cyborg w ogrodzie. Wprowadzenie do ekokrytyki*. Gdańsk 2015.
- Fiedorczyk J., *Inne możliwości. O poezji, ekologii i polityce. Rozmowy z amerykańskimi poetami*. Gdańsk 2019.
- Mickiewicz A., *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie*. Warszawa 1965.
- Tokarczuk O., *Prowadź swój plug przez kości umarłych*. Kraków 2009.

Przebieg warsztatów

1. Część wprowadzająca

Prezentacja filmu promocyjnego V4 (https://www.hec.platforma.us.edu.pl/?page_id=18). Informacja na temat prac naukowych w ramach grantu HEC.

Wprowadzenie w tematykę warsztatów.

Rozdanie materiałów zawierających: przemówienie „noblowskiego” Olgi Tokarczuk (mikroanaliza, krytyczne czytanie, wskazywanie słów kluczy, znaczenie odwołania się Tokarczuk do twórczości Selmy Lagerlöf; dygresja na temat twórczości szwedzkiej noblistki). Dyskusja na temat podobieństw podejmowanych problemów w twórczości Lagerlöf i Tokarczuk.

*The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe
This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.*

2. Część główna

Praca nad tekstem książki „Prowadź swój pług przez kości umarłych” Olgi Tokarczuk:

- A) Refleksja nad genologią książki: ekokryminał. Prezentacja fragmentów filmu Agnieszki Holland pt. „Pokot” (mikroanaliza pejzażu Płaskowyżu opisywanego przez Tokarczuk, krótka charakterystyka głównej postaci – Janiny Duszejko, jej stosunku do zwierząt).
- B) Dyskusja nad fragmentami powieści:

Pejzaż, który się przede mną otworzył, składał się z odcieni bieli i czerni, przeplecionych ze sobą liniami drzew na miedzach między polami. Tam gdzie trawy nie zostały wykoszone, śnieg nie zdołał przykryć pól jednorodną białą płaszczyzną. Żdźbła przebijały się przez jego pokrywę i z daleka wyglądało to tak, jakby wielka ręka właśnie zaczęła szkicować jakiś abstrakcyjny wzór, ćwiczyć się w krótkich pociągnięciach, delikatnych, subtelnym. Widziałam piękne figury geometryczne pól, pasy i prostokąty, każdy inny w swej strukturze, o własnym odcieniu, inaczej nachylony do pospiesznego zimowego Zmierzchu.

Olga Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2009, s. 62.

Nasza osada to kilka domów, które stoją na Płaskowyżu, z dala od reszty świata. Płaskowyż jest dalekim geologicznym krewnym Gór Stołowych, ich odległą zapowiedzią. Przed wojną nasza kolonia nazywała się Luftzug, czyli Przeciąg, dziś zostało z tego nieoficjalne Lufcug, bo oficjalnie nie mamy nazwy. Na mapie widać tylko drogę i kilka domów, żadnych liter. Zawsze wieje tutaj wiatr, masy powietrza przelewają się przez góry z zachodu na wschód, z Czech do nas. Zimą wiatr staje się gwałtowny i świszczący; wyje w kominach. Latem rozprasza się w liściach i szeleści, nigdy nie jest tu cicho. [...]

Nie ma się co dziwić ludziom, którzy opuszczają Płaskowyż zimą. Trudno jest tu mieszkać od października do kwietnia, wiem coś o tym. Co roku spada tutaj wielki śnieg, a wiatr starannie rzeźbi z niego zasy i diuny. Ostatnie zmiany klimatyczne ociepliły wszystko, tylko nie nasz Płaskowyż.

Olga Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2009, s. 30–31.

The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe. This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.

The V4 Humanities Education for the Climate. Diagnoses – Best Practices – Recommendations [HEC]

Podeszłam bliżej i zobaczyłam – to był Dzik. Nie całkiem dorosły. Leżał w kałuży brunatnej krwi. Śnieg wokół był wytarty do samej ziemi, jakby Zwierzę rzucało się po nim w konwulsjach. Wokół widniały też inne ślady – Lisów i Ptaków. Sarnie racice. Mnóstwo zwierząt tu było. Przyszły na własne oczy zobaczyć zbrodnię i odprawić nabożeństwo po młodzieńcu. Wolałam oglądać te ślady, niż patrzeć na ciało Dzika. Ile razy można oglądać martwe ciała?

Czy to nie ma końca? Płuca ścisnęły mi się boleśnie, z trudem oddychałam. Usiadłam na śniegu i z oczu znowu zaczęły mi lecieć łzy. Poczułam ogromny, nieznośny ciężar własnego ciała. [...] Widziałam, gdzie trafiły kule – w pierś i brzuch. Widziałam, dokąd biegł – w stronę granicy, do Czech, od nowych ambon, które stoją po tamtej stronie lasu. [...]

Żal, wielki żal, żałoba po każdym martwym Zwierzęciu, która nigdy się nie kończy. Po jednej zaczyna się druga, więc jestem w nieustannej żałobie. Oto mój stan. Klęczałam na zakrwawionym śniegu i gładziłam szorstkie futro, zimne, sztywne.

Olga Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2009, s. 123.

- C) Na podstawie analizy wybranych scen filmowych oraz powyższych fragmentów książki uczestnicy warsztatów tworzą Słownik Czujących Pojęć Olgi Tokarczuk (należą do niego także zasady ortograficzne zaproponowane przez noblistkę).
- D) Praca nad problemem: W jaki sposób nowy słownik może zmienić czytelniczą wrażliwość, pozwalając na inną optykę lektury klasycznych dzieł? Aby to sprawdzić, studenci i studentki podzieleni na dwie grupy czytają fragmenty „Pana Tadeusza”:

Grupa 1.:

[...]

Tymczasem przenoś moją duszę utęsknioną
Do tych pagórków leśnych, do tych łąk zielonych,
Szeroko nad błękitnym Niemnem rozciągnionych;
Do tych pól malowanych zbożem rozmaitem,
Wyłaczanych pszenicą, posrebrzanych żytem;
Gdzie bursztynowy świerzop, gryka jak śnieg biała,
Gdzie panięńskim rumieńcem dzięcielina pała,
A wszystko przepasane jakby wstęgą, miedzą

*The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe
This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.*

The V4 Humanities Education for the Climate. Diagnoses – Best Practices – Recommendations [HEC]

Zieloną, na niej z rzadka ciche grusze siedzą.
Dom mieszkalny niewielki, lecz zewsząd chędogi,
I stodołę miał wielką, i przy niej trzy stogi
Użątka, co pod strzechą zmieścić się nie może.
Widać, że okolica obfita we zboże,
I widać z liczby kopic, co wzdłuż i wszecz smugów
Świecą gęsto jak gwiazdy, widać z liczby pługów
Orzących wcześniej łąny ogromne ugoru,
Czarnoziemne, zapewne należne do dworu,
Uprawne dobrze na kształt ogrodowych grządek:
Że w tym domu dostatek mieszka i porządek.

A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie...*, Warszawa 1965, s. 11–12.

Grupa 2.:

[...]
Wojski obiedwie ręce odjąwszy od rogu
Rozkrzyżował; róg opadł, na pasie rzemiennym
Chwiał się. Wojski z obliczem nabrzmiałym, promiennym,
Z oczyma wzniesionymi, stał jakby natchniony,
Łowiąc uchem ostatnie znikające tony.
A tymczasem zagrzmiało tysiące oklasków,
Tysiące powińszowań i wiwatnych wrzasków.
Uciszone się z wolna i oczy gawiedzi
Zwróciły się na wielki, świeży trup niedźwiedzi.
Leżał krwią opryskany, kulami przeszyty,
Piersiami w gęszczę trawy wplątany i wbity;
Rozprzestrzenił szeroko przednie krzyżem łapy,
Dyszał jeszcze, wylewał strumień krwi przez chrapy,
Otwierał jeszcze oczy, lecz głowy nie ruszy;
Pijawki Podkomorzego dzierżą go pod uszy,
Z lewej strony Strapczyna, a z prawej zawisał
Sprawnik i dusząc gardziel krew czarną wysysał.
Za czym Wojski rozkazał kij żelazny włożyć
Psom między zęby i tak paszczęki roztworzyć.
Kolbami przewrócono na wznak zwierza zwłoki
I znów trzykrotny wiwat uderzył w obłoki.

A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie...*, Warszawa 1965, s. 122.

*The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe
This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.*

The V4 Humanities Education for the Climate. Diagnoses – Best Practices – Recommendations [HEC]

E) Na podstawie lektury ww. fragmentów studenci i studentki formułują wnioski na temat tego, jakie możliwości kształtowania postaw proekologicznych przynosi ekokrytyczna lektura tekstów kultury.

3) Część podsumowująca:

Dyskusja nad możliwościami kształtowania postaw proekologicznych w kontekście literatury. Zebranie pomysłów składających się na Słownik Czujących Pojęć Olgi Tokarczuk rozszerzony o terminy zaproponowane przez uczestników i uczestniczki warsztatów (propozycje powinny być wzbogacone o konteksty kulturowe, dzięki czemu powstałby korpus tekstów czytanych ekokrytycznie, co mogłoby stanowić cenny materiał edukacyjny dla innych studentów i nauczycieli).

Zebranie opinii uczestników. Uczestniczki i uczestnicy ocenili spotkanie jako inspirujące do projektowania lekcji języka polskiego oraz lekcji w ramach innych przedmiotów humanistycznych poświęconych edukacji klimatycznej.

*The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe
This project was made possible through Strategic Grant No. 22020071 from the International Visegrad Fund.*

